

PERSPECTIEVENNOTA 2019-2022

Versie algemeen bestuur - 3 juli 2018

Perspectievennota 2019-2022

Waterschap Rijn en IJssel

Inhoud

1. INLEIDING	3
2. OMGEVINGSANALYSE	4
3. PROGRAMMA <i>WATERSYSTEMEN</i>	7
4. PROGRAMMA <i>VEILIGHEID</i>	16
5. PROGRAMMA <i>AFVALWATERKETEN</i>	20
6. <i>BEDRIJFSVOERING</i>	24
7. <i>MEERJARENRAMING</i>	28

1. INLEIDING

Voor u ligt de perspectievennota, met als functie een jaarlijkse actualisatie van het geldende Waterbeheerplan 2016-2021. De actualisatie vindt mede plaats op basis van een analyse van ontwikkelingen in de omgeving van het waterschap en ontwikkelingen in de uitvoering en financiering van het beleid.

Bij het realiseren van wateropgaven zoeken we vanaf het begin samenwerking met belanghebbenden. We brengen onze eigen wateropgaven goed voor het voetlicht en verbinden die met de opgaven, wensen en ideeën van onze partners en inwoners. De opgaven waar we voor staan zijn zodanig groot en complex dat alleen te werk gaan geen optie meer is. Tegelijk zorgen we ervoor dat de basis van ons werk op orde blijft. Dat betekent droge voeten, schoon water en voldoende water. We voeren onze wettelijke taken goed uit.

Klimaatadaptatie is een prioritair thema voor de komende jaren en we voelen ons als waterschap mede verantwoordelijk om daar stappen in te zetten. Ook het uitvoeren van de I-strategie staat hoog op onze agenda. Tegelijkertijd spelen belangrijke landelijke thema's zoals circulaire economie, energietransitie en schoon water. Een uitwerking van onze strategie om te werken aan schoon water treft u in deze perspectievennota. De eerste activiteiten voor een circulaire economie en de energietransitie hebben we in gang gezet. In Zutphen vordert de bouw van de eerste "alginaatfabriek" en er zijn concrete voorstellen om met een mix aan initiatieven energie neutraal te worden. Windenergie speelt daarin een grote rol. De betekenis van de nieuwe CO₂ afspraken uit het interbestuurlijk programma (IBP) voor waterschappen is nog niet doorgerekend. Het kan zijn dat deze afspraken in de toekomst extra duurzaamheidsinvesteringen vereisen.

Vorig jaar hebben wij een duurzaam financieel beleid in gang gezet. Stap voor stap gaan we richting een gezonde schuldquote, daarin willen we geen extra ambitie of versnelling. Het korte termijndoel is een stabilisatie van de groei van de schuldomvang. Het doel voor de middellange termijn is om de schuldomvang af te laten nemen tot 250% van de omvang van de begroting.

De komende jaren komen er veel ontwikkelingen op ons af. Willen we onze ambities waarmaken, dan zullen we alle beschikbare middelen hard nodig hebben. Dit vergt veel van onze organisatie in de komende jaren en legt extra druk op de formatieomvang. Er is in kaart gebracht welke formatieve gevolgen wij vanaf 2019 voorzien. Tegelijk houden wij vast aan een maximale tariefstijging van 3%. Op die basis is de meerjarenraming voor de periode 2019-2022 doorgerekend. Daarbij zijn de gewenste ontwikkeling van personeelslasten meegenomen en de geactualiseerde rekenrente en inflatie. Ook is de ontwikkeling van de omvang van de belastingeenheden geanalyseerd.

De kaders die in deze perspectievennota worden gesteld, dienen als uitgangspunt voor de Begroting 2019 en de Meerjarenraming 2019-2022. Deze worden komend najaar aan u voorgelegd.

2. OMGEVINGSANALYSE

Als waterschap werken we dagelijks aan een actieve verbinding van ons werk met dat van andere overheden en de maatschappelijke gebruikers van water. Dit vanuit onze Watervisie 2030. Wij ervaren wij dat de dynamiek in de samenleving groot is, zowel lokaal, regionaal als landelijk. Dit vraagt om adaptief handelen en om flexibiliteit van onze inzet. Voor de nabije toekomst zien we een aantal duidelijke opgaven, zowel op het gebied van klimaat en hoogwaterveiligheid, informatiemanagement, waterkwaliteit, als in het omgaan met energie en afvalwater.

Interbestuurlijke samenwerking (IBP) en verkiezingen

Als vervolg op de gezamenlijke investeringsagenda die in 2017 door IPO, VNG en de Unie van Waterschappen aan het nieuwe kabinet is aangeboden, is in 2018 samen met het Rijk een interbestuurlijk programma (IBP) opgesteld. Centraal in de investeringsagenda stonden de thema's energietransitie, klimaatadaptatie en het uitbouwen van een circulaire economie. De decentrale overheden willen hun jaarlijkse investeringen van € 28 miljard inzetten voor deze opgaven. Het IBP gaat qua opgaven nog een stap verder en legt de basis voor bestuurlijke samenwerking. Ook voor ons belangrijke terreinen als vitaal platteland, regionale economie en goed openbaar bestuur krijgen aandacht.

Het IBP krijgt een vervolg in aparte trajecten, zoals in een landelijk klimaat- en energie-akkoord. Voor het klimaatakkoord zijn vijf sectortafels opgericht, ieder met een eigen opgave. Elke tafel werkt aan een sectorakkoord, samen vormen deze het klimaatakkoord. Van het overkoepelend klimaatberaad is Ed Nijpels de voorzitter. De waterschappen zijn via de Unie aan alle hoofdtafels vertegenwoordigd. Er is een Unie-regieteam Energie en Klimaat ingesteld met de bestuurders die deelnemen aan de onderhandelingen op de vijf sectorale tafels. Dit regieteam komt regelmatig bijeen om de onderhandelingen te coördineren. Het kabinet wil in juli voor elke sectortafel een sectorakkoord ondertekenen, die dan samen het Klimaatakkoord vormen.

Na de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 en de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 maken partijen zich op voor de verkiezingen van de Algemene Besturen en van Provinciale Staten op 20 maart 2019. Deze bieden een goede gelegenheid om het waterschapswerk breed onder de aandacht van het publiek te brengen en tegelijk de waterthema's en verbindingen met andere opgaven goed bij de politieke partijen naar voren te brengen.

Klimaatbeleid en ruimtelijke adaptatie

Klimaatverandering heeft effect op het watersysteem én op onze leefomgeving. Dit blijkt uit alle weerextremen die we de afgelopen tijd mondiaal, landelijk en regionaal hebben gezien. We moeten ook in ons gebied rekening houden met een toenemende kans op extreme afvoeren in de watergangen, hoogwatersituaties in de grote rivieren en neerslagtekorten, met als gevolg grotere risico's op wateroverlast, toenemende droogte en waterkwaliteitsproblemen.

In het nationale Deltaprogramma is voorgeschreven dat alle overheden hun klimaataanpak in 2020 geborgd moeten hebben in beleid en in het handelen van alle betrokkenen. De tweede mijlpaal is dat in 2050 sprake is van een klimaatbestendige inrichting van de omgeving. Op landelijk niveau is berekend dat de extra opgave voor klimaatverandering voor de waterschappen € 500 mln. zal kosten. De waterschappen willen deze extra opgave samen met het Rijk in 2025 gerealiseerd hebben, wat een jaarlijkse investering betekent van € 60 mln. Van het Rijk wordt gevraagd om tot en met 2025 jaarlijks € 30 mln. bij te dragen. Voor elk afzonderlijk waterschap gaat het gemiddeld naar verwachting om bijna € 1,5 mln.

per jaar. In de klimaatstrategie die wij eind vorig jaar hebben vastgesteld geven wij invulling aan deze opgave.

In september 2017 is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) verschenen. Het plan richt zich met name op het organiseren en ondersteunen van regionale partijen bij een door hen te coördineren aanpak van ruimtelijke adaptatie, waarbij knelpunten vanuit een gedeeld eigenaarschap worden opgepakt. Het DPRA is een concrete stap om het onderwerp klimaatadaptatie te agenderen en de samenwerking op dit onderwerp in onze regio verder te brengen. In dit plan is afgesproken dat alle overheden uiterlijk in 2019 een stresstest voor de thema's wateroverlast, hitte, droogte en overstroming hebben uitgevoerd. Dit moet uiterlijk 2020 leiden tot (gezamenlijke) uitvoeringsagenda's. In ons beheergebied zijn werkregio's gevormd waarbinnen wij samenwerken met gemeenten om invulling te geven aan ruimtelijke adaptatie in stedelijk én landelijk gebied. Ons uitgangspunt is daarbij dat gemeenten in de lead zijn.

Hoogwaterbeschermingsprogramma en Deltaprogramma Rijn

De komende jaren wordt het nationale Deltaprogramma verder uitgewerkt. Uitgangspunt is een gelijke basisveiligheid voor iedereen. Maatregelen aan de dijken om het risico op overstroming te beperken, blijven de belangrijkste basis. Daarnaast wordt er gekeken naar ruimtelijke maatregelen om de gevolgen bij een overstroming te beperken en wordt er meer aandacht besteed aan crisisbeheersing en -bestrijding (samen: meerlaagsveiligheid). Het doel van het Deltaprogramma is de dijken uiterlijk in 2050 op orde te hebben, in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen en rivierverruiming. Als gevolg van de nieuwe normering voor de primaire waterkeringen ontstaat er voor het waterschap een grote opgave. Het aantal zware dijkversterkingstrajecten zal fors gaan toenemen.

In het Deltaprogramma Rijn is gekozen voor een combinatie tussen dijkverbetering en rivierverruiming. Voor een goede bescherming tegen overstromingen in het riviereengebied zijn beide typen maatregelen nodig. Wij werken samen met regionale partijen in het Bestuurlijk Platform DeltaRijn aan de uitwerking van een strategie. Begin dit jaar zijn door het platform vier verschillende maatregelpakketten vastgesteld. Op basis hiervan wordt later dit jaar een voorlopige bestuurlijke voorkeur bepaald. Eén van de alternatieven bestaat uit de retentiemaatregel Rijnstrangen. De andere alternatieven bestaan uit meerdere rivierverruimingsmaatregelen, waaronder in ons gebied Havikerwaard.

Strategie schoon water en zoet water

In 2016 is door het Rijk samen met alle medeoverheden en maatschappelijke partners de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater opgesteld. Hierin werken alle partijen samen aan de overkoepelende ambitie voor voldoende, chemisch schoon, en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik. Ook de waterschappen nemen deel en zijn medeverantwoordelijk voor het nemen van maatregelen ten behoeve van een betere waterkwaliteit. Het beperken en tegengaan van nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en medicijnresten in het grond- en oppervlaktewater zijn als prioriteiten benoemd. Het Rijk voert de regie over de uitvoering van de delta-aanpak. Er werken veel partijen, onder andere de waterschappen, ministeries, provincies, LTO en kennisinstututen, samen aan de uitvoering hiervan.

Begin dit jaar hebben wij onze strategie 'Samen werken aan schoon water' vastgesteld die mede uitvoering geeft aan de delta-aanpak. Onze strategie is gebaseerd op de inzichten uit onze Atlas Waterkwaliteit in het gebied van Rijn en IJssel. Hierin hebben wij de aard en omvang van de waterkwaliteitsproblemen in ons beheergebied breed geanalyseerd en de maatregelen die nodig zijn om de (KRW-) doelen te bereiken op een rij gezet. In de uitwerking van onze strategie worden een aantal landelijke en lokale dossiers verder geconcretiseerd. Het gaat dan o.a. om de problematiek van medicijnresten, waarvoor een ketenaanpak wordt ontwikkeld en waarvoor in 2017 een landelijke hotspotanalyse RWZI's is

uitgevoerd. Ook gaat het om de inzet voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer in samenwerking met agrariërs in onze regio. Verder werken wij aan het opstellen van doelen voor de zogenaamde 'overige wateren' (niet KRW-waterlichamen), aan het concreet maken van de gewenste effluentkwaliteit en aan maatregelen ter vermindering van nutriëntenbelasting en overige stoffen uit de waterketen.

Als waterschap zijn wij onderdeel van het samenwerkingsverband Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON), dat is ingericht vanuit het landelijke kader uit het Deltaplan Zoetwater. Als samenwerkende partijen (waterschappen, provincies, gemeenten, LTO en TBO's) hebben we in 2015 een bestuursovereenkomst afgesloten met het Rijk om in de periode 2016- 2021 een pakket met een omvang van € 116 miljoen aan zoetwatermaatregelen uit te voeren. Het Deltaprogramma draagt 23% van de kosten bij. De ZON-partners liggen op koers met de uitvoering van de maatregelen.

Op landelijk niveau wordt inmiddels vooruit gekeken naar de tweede plantermijn van het Zoetwaterprogramma. Op basis van een tussentijdse evaluatie zullen de maatregelen voor de periode na 2021 worden gepland. Wij streven er daarbij naar om een verbinding te leggen met de uitkomsten van de stresstesten (onderdeel 'droogte') en de uitvoeringsagenda's voor het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie.

Financieel-economische ontwikkelingen

In 2017 heeft de Nederlandse economie een sterke groei doorgemaakt. Volgens recente ramingen van het Centraal Plan Bureau (CPB) houdt de groei van de economie de komende jaren aan. De binnenlandse productie groeit relatief sterk, evenals de werkgelegenheid, terwijl de werkloosheid verder daalt tot een omvang die we na 2001 niet meer hebben gezien. De lonen stijgen harder door de krappere arbeidsmarkt. Door de aanhoudend gunstige ontwikkelingen is er sprake van hoogconjunctuur.

De Achterhoek is één van de regio's in Nederland met een krimpende bevolking en prognoses van daling met 9% tot 2040 (CBS). Terwijl de steden in de Randstad in toenemende mate kampen met ruimtegebrek door de grote vraag naar woningen, kampen de regio's in de randen van ons land met leegloop en leegstand. Groei en krimp worden gezien als twee zijden van dezelfde medaille. De provincies pleiten daarom voor een integrale aanpak van de gevolgen van de demografische verschuivingen, juist ook om de kansen van deze ontwikkeling te benutten.

De gemeenten in de Achterhoek werken samen als regio, maar ook met andere partijen in het Achterhoek Board - de opvolger van het platform Achterhoek 2020. Het draaiende houden en versterken van de economie blijft de belangrijkste opgave op de nieuwe Agenda 2030. Er liggen grote opgaven, o.a. op het gebied van de woningmarkt, energietransitie en bereikbaarheid die de partijen samen willen oppakken. In de Achterhoek liggen economische kansen, bijvoorbeeld op het gebied van smart werken. Het waterschap wil zichtbaar zijn op het gebied van circulaire economie en levert door concrete investeringen een bijdrage aan de economische ontwikkeling van de regio.

- Aanpassing belastingstelsel

De commissie aanpassing belastingstelsel (CAB) heeft eind 2017 zijn concept eindrapport ter consultatie gepresenteerd. In dit rapport staan voorstellen om het belastingstelsel van de waterschappen toekomstbestendiger te maken. Hierbij wordt gekeken naar hoe op de langere termijn principes als "de gebruiker/vervuiler/veroorzaker/belanghebbende betaalt" nog beter in de financiering van het waterbeheer kunnen worden toegepast. Naar aanleiding van de reacties gedurende de consultatiefase, is de CAB bezig een aantal voorstellen verder te ontwikkelen. De eindvoorstellen zullen voor de zomer in de vergadering van het Uniebestuur gebracht worden, in het najaar staat de definitieve besluitvorming gepland.

Circulaire economie en energietransitie

Landelijk hebben de waterschappen en andere overheden zich geconfirmeerd aan de doelstelling om in 2050 100% circulair te zijn. Deze ambitie is bestuurlijk bekrachtigd in onze duurzaamheidsstrategie. Diverse gemeenten en organisaties in de regio zijn inmiddels zeer actief in het organiseren van bijeenkomsten op gebied van de circulaire economie. Wij nemen deel in het 'concentration and reuse' programma (CoRe) waarin wordt onderzocht hoe stoffen uit afvalwater op een andere manier kunnen worden benut. Centraal staat onderzoek naar de mogelijkheden voor het concentreren van het influent, wat meer mogelijkheden geeft op het terugwinnen van grondstoffen en energie, en op het produceren van schoon water.

Waar tot voor kort de focus lag op duurzame energie, zet het Rijk nu vooral in op CO₂ reductie. Het nieuwe landelijke energieakkoord, dat in voorbereiding is, wordt dan ook een klimaatakkoord. Het rijk heeft de ambitie om het klimaatakkoord in juli 2018 te sluiten waarbij een doelstelling voor 2030 wordt nagestreefd van 49% reductie van CO₂. Voor de waterschappen betekent dit dat we onze energieneutraliteit moeten omzetten in een CO₂-ambitie. Deze omzetting leidt mogelijk tot een grotere inspanning. Naast energieverbruik hebben we namelijk ook uitstoot van CO₂, methaan en lachgas op onze zuiveringen. Een focus op CO₂ kan daarbij op termijn ook leiden tot andere afwegingen in bijvoorbeeld de wijze van zuiveren.

In het beoogde klimaatakkoord wordt ingezet op regionale energieviesies en een integrale gebiedsaanpak voor ruimtelijke inpassing, bijvoorbeeld van windenergie en zonne-energie. Wij nemen deel aan de vorming van deze regionale visies.

Het is ook van belang dat we ons voorbereiden op de toenemende warmtevraag die in onze regio's ontstaat. Doordat het gebruik van aardgas wordt afgebouwd moeten wij op zoek gaan naar andere warmtebronnen. Het waterschap kan voor een deel voorzien in de vraag naar duurzame energiebronnen, zoals biogas en thermische energie uit oppervlaktewater en rioolwater.

- Beperking verspreiding baggerspecie

Het Rijk wil aan gemeenten de mogelijkheid geven om maatwerkvoorschriften voor de verspreiding van baggerspecie vast te stellen. Daardoor zouden gemeenten onderbouwd kunnen afwijken van het generieke normenstelsel dat nu voor de verspreiding van baggerspecie geldt. Deze ontwikkeling is zorgelijk omdat gemeenten ertoe over zouden kunnen gaan om strengere normen voor de verspreiding van bagger te stellen. Hierdoor wordt het voor waterschappen moeilijker om baggerspecie uit watergangen te verwerken op aangrenzende percelen of te verwerken in een weilanddepot. Meer afvoer van bagger gaat gepaard met hogere kosten en zet de ontwikkeling naar circulair gebruik van grond en bagger onder druk. De door de waterschappen en Rijkswaterstaat geuite zorgen hebben nog niet geleid tot aanpassing van de voornemens.

Internationaal en grensoverschrijdend werken

In het internationale werkveld hebben de waterschappen hun krachten gebundeld onder de vlag 'Dutch Water Authorities' (DWA). De contacten vanuit de Unie met het Rijk hebben in 2017 geleid tot het opstellen van een 'Blue Deal', die op Wereld Waterdag 2018 in Den Haag is ondertekend. De Blue Deal is een overeenkomst tussen de ministeries van Infrastructuur en Water (IenW), Buitenlandse Zaken en de Unie van Waterschappen, met als doel samen de impact van ieders inspanningen in het buitenland te vergroten. De Blue Deal krijgt de vorm van een programma, bestaande uit de internationale projecten die vanuit de waterschappen worden geïnitieerd. De ministeries zullen financieel bijdragen en hun netwerk ter beschikking stellen. De waterschappen organiseren de projecten in samenwerking met buitenlandse partners en leveren de medewerkers, kennis en kunde. De bedoeling is ook dat

door het verbinden van netwerken, de exportkansen voor de Nederlandse watersector worden vergroot.

In 2019 zal het programma voor de eerste vijf jaar starten. De intentie is om de huidige omvang van de internationale waterschapsprojecten (circa € 8 mln., waarvan 2/3 deel uren en 1/3 deel budget) tenminste te verdubbelen. Ons waterschap neemt deel aan de Blue Deal met onze projecten in Mozambique en Colombia. Tegelijk biedt de Blue Deal de kans om ook andere buitenlandactiviteiten te ontplooiën, binnen de huidige financiële kaders.

- Samenwerking Duitse partners

De grensoverschrijdende samenwerking met Duitse partners is inmiddels een structurele activiteit van het waterschap en onderdeel van (met name) onze programma's Watersysteembeheer en Veiligheid. Ook bij de provincie en in de regio is er veel aandacht voor grensoverschrijdende samenwerking met de naburige Duitse overheden en andere partijen. Daar waar mogelijk zullen wij ook de verbinding met de provincie en de regio Achterhoek aangaan in onze relaties met de Duitse partners.

Wij blijven ons richting de Duitse collega's de komende tijd richten op de thema's waterveiligheid (dijkkring 48), waterkwaliteit (nutriënten, medicijnen) en op beheer en onderhoud (vistrappen, beverrattenvangst). Via ons grensoverschrijdende platform, de Euregio en diverse 'Arbeitsgruppen' en 'Steuerungsgruppen' zetten wij in op beïnvloeding van het Duitse waterbeleid en waterbeheer en benutten wij kansen op samenwerking.

3. PROGRAMMA WATERSYSTEMEN

Hoofdpijnen beleid

Het waterschap is verantwoordelijk voor het beheer van het oppervlaktewater en het grondwater in onze regio. We zorgen voor een goed beheer en onderhoud, dat past bij de ruimtelijk toegekende functies. Daar waar de gewenste kwaliteit of kwantiteit tekort schieten is er een opgave voor verbetering. Leidende principes hierbij zijn de stroomgebiedsbenadering, gebiedsnabij werken, samen met andere partners en 'werk met werk' maken.

Het Waterbeheerplan 2016-2021 geeft voor de thema's Voldoende en voor Schoon uitwerking aan ons beleid voor:

- voldoende water: normale, te droge en te natte omstandigheden; overige keringen.
- schoon water: ecologische en chemische kwaliteit, en kwaliteit voor specifieke wateren.

Het bestuursakkoord (2015) van het algemeen bestuur legt hierbij accent op de praktische doorwerking van onze kennis en inzichten over het opvangen van klimaateffecten en over de waterkwaliteit.

Interne en externe ontwikkelingen

In het watersysteembeheer zijn voor de uitvoering van het waterbeheerplan (WBP) en het bestuursakkoord de volgende ontwikkelingen van belang:

Uitwerking 'Samen werken aan schoon water'

Onze strategie voor schoon water is begin dit jaar vastgesteld. Het vormgeven van de afstemming en samenwerking met externe partijen speelt daarin een belangrijke rol. Een verdere uitwerking van deze strategie volgt hierna voor de onderdelen: zuiveringsbeheer; samenwerking met de agrarische sector en Duitse partijen, en voor aanpassingen in het watersysteem. Voor elk onderdeel is waar mogelijk een raming van de benodigde budgetten gegeven.

- Zuiveringsbeheer

Het verder verbeteren van de waterkwaliteit is mede te realiseren door aanpassingen in de waterketen, waaronder onze RWZI's. De RWZI's hebben immers direct invloed op de kwaliteit van het watersysteem. Nieuwe doelen en eisen aan de waterkwaliteit en aan de afvalwaterbehandeling nopen tot een grondige analyse van schaal, doelen, kosten en belangen. Dat kan leiden tot aanpassingen en verbeteringen op de bestaande RWZI's, maar ook tot een heroriëntatie op eerder gemaakte keuzen voor schaal en zuiveringsconcept. De Atlas van de Waterkwaliteit biedt actuele informatie die daarbij kan helpen. Daarnaast wordt informatie gebruikt over andere vervuulende bronnen, de huidige staat van de zuivering, de resultaten uit de landelijke hotspotanalyse, onze doelen voor energieneutraliteit en CO₂-reductie, en kansen voor grondstoffenwinning.

We streven ernaar om nog dit jaar te bepalen waar in de keten investeringen gericht op verbetering van de waterkwaliteit gedaan zullen worden. Daarnaast wordt dit jaar vanuit de landelijke samenwerking in het zuiveringsbeheer voor één RWZI van ons waterschap een ontwerp tot aanpassing gerealiseerd.

Tot 2021 zijn binnen de exploitatiebegroting reserveringen gedaan voor de benodigde onderzoeken en voor innovaties door onszelf en door partners, zoals het bedrijfsleven. Vanaf 2021 houden we vooralsnog rekening met een jaarlijkse investering van € 1.000.000, waarmee de eerste aanpassingen kunnen worden gefinancierd.

- Samenwerking agrarische sector

Aanpassingen in de bedrijfsvoering van agrarische bedrijven, o.a. in het mineralenmanagement en bodemmanagement, kunnen een bijdrage leveren aan verbetering van de

waterkwaliteit. Dit belang wordt ook in Europees en nationaal verband gezien, waardoor externe financieringsstromen benut worden (o.a. POP-gelden). Als waterschap werken wij voortvarend met een groep agrariërs samen in het project Vruchtbare Kringloop Achterhoek om per bedrijf verbeteringen en innovaties te ondersteunen.

Daarnaast ontstaan er vanuit de sector zelf steeds meer initiatieven onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Vanuit de strategie 'schoon water' willen wij in focusgebieden initiatief nemen om de samenwerking met agrariërs uit te bouwen, ten behoeve van verbetering van de waterkwaliteit en in samenhang met klimaatadaptatie. De focus zal liggen in stroomgebieden met een aantoonbare nutriëntenbelasting, zoals het Berkel stroomgebied, de Baakse Beek (m.n. de bovenlopen) en de Winterswijkse beken. De nadere keuze zal afhangen van meerdere factoren, zoals de gezamenlijke gevoelde urgentie bij de partners en de mogelijkheid van gelijktijdige actie op RWZI's en aanpak van grensoverschrijdende emissies. Het gesprek met de relevante partners over de selectie van focusgebieden en wijze van samenwerking wordt vanaf dit jaar gevoerd.

Daarnaast zullen wij samen met o.a. de provincie Gelderland, Vitens en agrariërs meewerken aan maatregelen om de nitraatconcentraties bij de waterwingebieden 't Klooster, Olden Eibergen, Haarlo en Dinxperlo te verminderen.

De kosten voor de beoogde gebiedsprocessen in focusgebieden en meerkosten voor inbreng van waterkwaliteitsdoelstellingen in overige projecten van het waterschap en van derden zijn tot 2020 geraamd op ca. € 100.000 per jaar.

- Samenwerking met Duitse partijen

Voor verbetering van de waterkwaliteit in onze stroomgebieden is het zeer relevant hoe de waterkwaliteit zich in het naburige Duitsland ontwikkelt en wat de inzet hierop is van de Duitse waterbeheerders. Net als in ons deel van de stroomgebieden zijn emissies vanuit de waterketen en de landbouwsector in naburig Duitsland bepalend. Er is extra inzet nodig om op de juiste overheidsniveaus het gesprek aan te gaan over reductie van deze emissies en kansen op samenwerking daarin te benutten. Op projectniveau vindt inmiddels uitwisseling met de Duitse landbouwsector plaats, in het stroomgebied van de Schlinge-Bovenslinge (regio Winterswijk-Südlohn). De verwachte proceskosten voor de inzet richting Duitse partners bedraagt € 50.000 per jaar.

- Aanpassingen watersysteem; stedelijk water

Aanpassingen in het watersysteem ter verbetering van de waterkwaliteit vinden zowel in het stedelijk als in het landelijk gebied plaats en zijn in de afgelopen 2 planperioden gebaseerd op de Kaderrichtlijn Water. In zowel stedelijk als landelijk gebied is veel winst te behalen door uitvoering van baggerwerk ('kwaliteitsbaggeren'). In het stedelijk gebied wordt de komende jaren gewerkt aan het oplossen van waterkwaliteitsknelpunten, deels door het uitvoeren van baggerwerk. Dit is voor komende jaren in ieder geval gepland in Rheden, Westervoort en Doesburg-Beinum.

- Aanpassingen watersysteem; landelijk gebied

Voor het landelijk gebied wordt in 2018 het meetprogramma baggeren verder uitgewerkt, inclusief een kostenraming. Kwaliteitsbaggeren maakt onderdeel uit van dit meetprogramma. Vanaf 2018 worden de doelen en maatregelen voor de KRW-waterlichamen geëvalueerd en zo nodig bijgesteld en aangevuld met doelen voor 'overige wateren'. In combinatie met de ambities uit onze strategie 'schoon water' komen hier mogelijk nieuwe opgaven voor de volgende planperiode uit voort.

Uitwerking Klimaatstrategie

Op basis van onze klimaatstrategie houden wij in de huidige uitvoering al rekening met klimaateffecten en werken wij tegelijk aan meer kennis en inzicht. Wij nemen aanpassingen voor klimaatadaptatie mee in ons beheer en onderhoud, bij de vergunningverlening, bij advisering aan derden en in onze (her)inrichtingsprojecten zoals de Baakse Beek en

Lichtenvoorde. Daarnaast zetten wij in op specifiek onderzoek en samenwerking met partners, ook grensoverschrijdend met Duitse partners en internationaal. Wij hebben de risico's op regionale wateroverlast door een nieuwe toetsing actueel in beeld gebracht en werken via de strategie voor schoon water aan (inzicht in de) effecten van klimaatverandering op de waterkwaliteit. In onze regio werpen wij ons op als dé overheid die het denken over en werken aan klimaatadaptatie stimuleert en daarin verbindingen zoekt. Dit doen wij o.a. door het tweejaarlijks organiseren van het klimaatfestival OASE.

- Meerjarenprogramma

Op basis van onze klimaatstrategie werken wij aan een concreet meerjarenprogramma 'Systeem klimaatrobuust', waarin maatregelen voor aanpassing aan de verwachte klimaateffecten worden opgenomen. De richting hiervan is duidelijk, maar de exacte omvang van onze opgaven en de impact van klimaatverandering is nog onzeker. Ons programma biedt ruimte om in te spelen op nieuwe inzichten en ontwikkelingen in onze omgeving.

- Uitvoeren stresstesten

Als onderdeel van de klimaatstrategie voeren wij samen met gemeenten een stresstest uit. In 2018 doen wij dit met 1/3 van onze gemeenten; in 2019 willen wij met alle gemeenten de klimaatrisico's in beeld hebben en gezamenlijke uitvoeringsagenda's opstellen. De gemeenten zijn hierbij in de lead, waarbij wij beseffen dat klimaatadaptatie één van de vele bestuurlijke items in het gemeentelijk beleid is. Wanneer het onderwerp bestuurlijk onvoldoende leeft kunnen wij dit proces beïnvloeden, zonder het initiatief over te willen nemen. Dat vraagt alertheid in ons relatiebeheer met gemeenten en goed schakelen tussen werkvloer, management en bestuur. Inhoudelijk gaat het hierbij om het verbreden van onze agenda en van gemeentelijke netwerken, van de bestaande samenwerking in de afvalwaterketen naar klimaatadaptatie en ruimtelijke adaptatie.

- Optreden bij calamiteiten

Omdat extreme weerssituaties vaker voor gaan komen en in hevigheid toenemen bestaat de kans dat er de komende jaren een calamiteit optreedt waar ons watersysteem niet op berekend is en waarop wij dit ook niet kunnen inrichten. Bij dergelijke calamiteiten staan wij voor een lastige boodschap richting medeoverheden en burgers. We bereiden ons hierop voor door onze calamiteitenplannen (inclusief communicatie) aan te scherpen met ervaringen uit piekbuien zoals die van augustus 2014 in de stad Münster.

- Samenwerking met Arnhem en Zutphen

Met de gemeenten Arnhem en Zutphen zetten wij de eerste stappen om het stedelijk watersysteem klimaatrobuust te maken. Met Zutphen hebben wij, samen met betrokken inwoners en bedrijven, het programma 'Zutphen, een prettig klimaat' opgesteld. In dit programma werken we aan klimaatadaptatie én klimaatmitigatie. In 2019 start de uitvoering van de eerste projecten. Een deel van de uitvoering wordt mogelijk gesubsidieerd met Europees Interreg-geld. Dit laatste in het kader van het grensoverschrijdende project 'Waterrobuuste Steden 2019-2021', waarin wij de lead hebben. In dit project willen wij bij het uitvoeren van maatregelen in Zutphen optrekken met de gemeenten Münster, Bocholt, Hengelo (Ov.) en waterschap Vechtstromen.

In 'Arnhem klimaatbestendig', werken wij mee aan het initiatief van inwoners en bedrijfsleven om lokale klimaatregelen door te voeren, samen met de gemeente. Dit biedt ons nuttige lessen die we delen met andere gemeenten.

- Klimaat en waterbeschikbaarheid

In het kader van de pilot Klimaat Kloar doen wij ervaring op met het stimuleren van ondernemers en agrariërs om klimaatmaatregelen te nemen in het landelijk gebied. Deze ervaringen benutten wij ook voor andere gebiedsprocessen. Verder geven wij invulling aan onze rol in de regionale aanpak van droogte en zoet water (Zoet Water Oost-Nederland / ZON). Onder andere door met landbouw, ketenpartners en Vitens in de 'Vruchtbare

Kringloop' te werken aan de bodem met het oog op een klimaat robuust watersysteem, schoon (grond- en oppervlakte) water en een meer duurzame landbouwproductie.

Beleid en beheer stedelijk water

In het stedelijk gebied hebben wij onze primaire watertaken - veiligheid en schoon en voldoende water - te vervullen. Vanuit onze verantwoordelijkheid voor stedelijk water kunnen en willen wij daarin een sterkere positie innemen. Projecten in stedelijk gebied bieden vaak kansen voor win-winsituaties in de samenwerking met gemeenten en voor participatie van (veel) inwoners en bedrijven.

In de afgelopen jaren hebben wij de basisopgave voor stedelijk water in beeld gebracht in de waterkwaliteitsspoor studies. Aan de uitwerking van deze opgaven geven wij de komende jaren een vervolg, met prioriteit voor 'kwaliteitsbaggeren'. Dit laatste is onderdeel van de strategie schoon water.

Vanuit onze klimaatstrategie werken wij aan projecten waarin de verbetering van waterbeheer wordt geïntegreerd met ruimtelijke adaptatie. Voorbeelden hiervan zijn de klimaatgerichte projecten in Arnhem en in Zutphen. Dit jaar en komend jaar ondersteunen wij gemeenten bij het uitvoeren van stresstesten, waar mogelijk ook maatregelen uit voortkomen.

De uitwerking en uitvoering van activiteiten in stedelijk gebied zal de komende jaren naar verwachting leiden tot een meer constant investeringsniveau.

Onderzoek risico's regionale wateroverlast

De uitkomsten van het toetsingsonderzoek naar risico's op regionale wateroverlast zijn begin dit jaar vastgesteld, door middel van een (partiële) herziening van het waterbeheerplan. Bij de toetsing is rekening gehouden met de hoeveelheid neerslag, duur van een bui, de begroeiingsgraad, de hoogte van de grondwaterstand en de buitenwaterstand.

Uit de toetsing blijkt dat het grootste deel van ons beheergebied voldoet aan de normen voor wateroverlast. Minder dan 1.000 ha (0,5% van ons gebied) voldoet niet aan de norm.

Er zijn 75 aandachtspunten naar voren gekomen waar niet aan de norm wordt voldaan. In de meeste gevallen waren deze aandachtspunten al bekend en wordt in het dagelijkse beheer en onderhoud al rekening gehouden met de kwetsbaarheid voor wateroverlast van deze gebieden.

Voor 8 aandachtspunten is de oorzaak (of de oplossing) van de wateroverlast minder eenduidig. Voor de aanpak van deze locaties is een bredere verkenning nodig, waarbij ook maatregelen in de ruimtelijke ordening beschouwd worden (bijvoorbeeld herinrichting in combinatie met de inrichting van bergingsgebieden). Omdat bij deze aanpak meerdere partijen en/of belangen betrokken zijn, kiezen we voor deze aandachtspunten voor een gebiedsproces. Bij het aanpakken van de aandachtspunten worden de kosten nader uitgewerkt.

Systeem op orde houden

Er wordt ieder jaar een forse onderhoudsinspanning geleverd om ons watersysteem te laten voldoen aan de gewenste functies. De lijn van de afgelopen jaren om dit planmatig en bedrijfsmatig uit te voeren wordt ook de komende jaren voortgezet. Risico-gestuurd onderhoud en assetmanagement worden hiertoe verder ontwikkeld. De komende jaren zal aangepast beheer en onderhoud bijdragen om onze watersysteemoelen te halen. Dit betreft zowel de opgaven op het gebied van peilbeheer (nat en droog), waterkwaliteit en ecologie, en beleving en duurzaamheid.

- Onderhoudsbeleid

De actualisatie van het onderhoudsbeleid voor het watersysteem wordt de komende periode doorgevoerd. Bij deze actualisatie integreren wij de gedragscode Wet Natuurbescherming

voor Waterschappen in ons beheer en onderhoud, als opvolger van de gedragscode Flora- en Faunawet voor Waterschappen. De nieuwe gedragscode is in concept gereed en moet nog door de provincies en het ministerie van Economische Zaken worden goedgekeurd. De vaststelling van ons onderhoudsbeleid vindt plaats nadat de landelijke gedragscode is vastgesteld.

- *Benutten van maaisel*

Maaisel uit onze watergangen is biomassa die in de huidige wet- en regelgeving nog wordt gezien als afvalstof in plaats van als een grondstof. Dit zorgt voor beperkingen in de afzet en het gebruik van dit materiaal. Sinds kort is er beweging in de landelijke regelgeving in de vorm van de Vrijstellingsregeling Plantenresten. In deze regeling is opgenomen dat maaisel (kleine kringloop) binnen een afstand van maximaal vijf kilometer van de plaats van vrijkomen mag worden toegepast. Het Rijk verwacht dat deze regeling niet eerder dan eind 2018 van kracht kan zijn. De provincie Gelderland overweegt om voor de tussentijd een gedoogbeleid vast te stellen. Vooruitlopend hierop zijn wij in ons gebied met initiatieven gestart voor het inzetten van maaisel als bodemverbeteraar in de landbouw.

Ontwikkeling in deelprogramma's en investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma watersystemen is de meerjarenraming periode 2018-2021 het uitgangspunt. De meest recente peiling van de uitvoering van projecten en de analyse van interne en externe ontwikkelingen (voorjaar 2018) leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont de bijstellingen.

Investeringsraming 2019-2022 - programma Watersystemen

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
1. Systeem op orde	3,0	3,2	3,2	3,2	3,2
2. Systeem Klimaatrobuust	2,7	4,4	5,4	5,8	5,5
3. Systeem Schoon	4,1	4,7	4,9	4,8	5,4
4. Stedelijk Water	0,6	0,9	0,3	0,4	0,7
5. Bedrijfsvoering	0,8	1,1	0,7	0,8	0,8
Saldo programma bruto	11,1	14,3	14,4	14,9	15,5
Cofinanciering	-3,5	-6,5	-5,8	-6,5	-6,5
Totaal programma netto	7,6	7,8	8,7	8,4	9,0
<i>Meerjarenraming 2018-2021</i>	<i>7,5</i>	<i>8,4</i>	<i>8,7</i>	<i>8,4</i>	
<i>Bijstelling t.o.v. MJR 2018-2021</i>	<i>0,1</i>	<i>-0,6</i>			

Toelichting algemeen

- Voor 2019 is het netto investeringsvolume met 0,6 mln. naar beneden bijgesteld. De uitvoeringspiek aan het einde van de waterbeheerplanperiode gaat wel in 2019 beginnen, maar het zwaartepunt zal in de periode 2020-2022 komen te liggen.
- Voor 2022 is netto € 9,0 mln. geprogrammeerd. Vanwege het einde van de planperiode en afronding van de samenwerkingsovereenkomst met de provincie Gelderland (SOK) verwachten we ook in 2022 een uitvoeringspiek.
- De investeringen in de deelprogramma's 'systeem op orde' en 'bedrijfsvoering' zijn vervangingsinvesteringen. De overige deelprogramma's zijn gericht op watersysteem-aanpassingen t.b.v. het bereiken van beleidsdoelstellingen. Investerings met significante terugverdieneffecten zijn vooralsnog niet aan de orde binnen deze investeringsramingen.

Toelichting per deelprogramma

1. Systeem op orde

Het watersysteem op orde houden betekent het behoud van een betrouwbaar watersysteem. Hieronder valt de uitvoering van het baggerbeleidsplan, maar ook vervanging, renovatie en/of automatisering van kunstwerken. De investeringskosten bedragen gemiddeld € 2,2 mln. per jaar. Daarnaast wordt jaarlijks € 1,0 mln. geïnvesteerd in vervanging van het rijdend materieel.

2. Systeem Klimaatrobust

In dit deelprogramma omvat de maatregelen uit onze klimaatstrategie. Daarbij gaat het o.a. om beperking van risico's op wateroverlast en watertekort in extreme situaties. We werken momenteel o.a. aan de afronding van de optimalisatie van het watersysteem Lichtenvoorde, Buurserbeek en Zoddebeek en de wateropgave in Arnhem-Noord en Zutphen. Daarnaast wordt het vervolg uit het toetsingsonderzoek risico's regionale wateroverlast uitgewerkt. Ook de projecten in het kader van functiebediening uit de GGOR-processen en de PAS, alsook de aanpassing van de waterhuishouding in de Zumpe, de Wildenborch en Hagenbeek (anti-verdroging) dragen bij aan een klimaatrobuster watersysteem. Voor de PAS-maatregelen in en bij Natura2000-gebieden is separate financiering (100%) met de provincie afgesproken.

Voor de overige projecten worden cofinancieringsmogelijkheden verkend en waar mogelijk benut (provinciaal, Rijks- en EU-financiering).

3. Systeem Schoon

Dit deelprogramma omvat de maatregelen uit onze strategie 'schoon water'. Deze zijn gericht op verbetering van de waterkwaliteit, zowel chemisch als ecologisch. De herinrichtingsprojecten die worden uitgevoerd t.b.v. ecologische waterkwaliteit worden (in combinatie met de ecologische verbindingzones) gefinancierd op basis van de Samenwerkingsovereenkomst met Gelderland (SOK) en de overeenkomst Blauwe Knooppunten met Rijkswaterstaat. De aanvullende maatregelen uit de strategie Schoon Water, zoals kwaliteitsbaggeren, worden in beeld gebracht.

4. Stedelijk water

Voor de investeringen gericht op stedelijk water is de basisopgave in beeld gebracht in de waterkwaliteitsspoor studies. Gemiddeld is er ca. € 500.000 per jaar gereserveerd voor een periode van ongeveer 8 jaar voor maatregelen in stedelijk gebied. Een aantal projecten in stedelijk gebied valt momenteel binnen de deelprogramma's 'klimaatrobust' en 'schoon'. Voor komende, nader met gemeenten uit te werken, maatregelen in stedelijk gebied is het genoemde bedrag gereserveerd.

Daarnaast zijn bijdragen aan gemeenten voor (her)ontwikkeling van stedelijk gebied, op basis van de stimuleringsregeling, onderdeel van dit deelprogramma. Uiterlijk in 2019 verwachten wij de laatste bijdragen o.b.v. deze aflopende regeling uit te betalen.

Totale lasten watersystemen

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor het watersysteembeheer. Naast de kapitaallasten, die het gevolg zijn van de investeringen, bestaan deze uit personele lasten en overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding en de ontwikkeling van het watersysteem in ons gebied.

Exploitatielasten 2019-2022 - programma Watersystemen*bedragen in € mln.*

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Netto kapitaallasten	8,9	7,3	7,3	7,3	7,4
Netto personeelslasten	13,8	14,8	15,3	15,8	16,3
Netto overige lasten	14,2	15,2	15,5	15,8	16,1
Totale lasten programma	36,9	37,3	38,1	38,9	39,8

Risico's en onzekerheden

Van een aantal ontwikkelingen die wij voorzien is in dit stadium nog niet goed de impact op ons kostenniveau te berekenen. Daarom is het nodig deze goed te monitoren zodat wij tijdig kunnen anticiperen in het geval er mogelijk meerkosten ontstaan.

Voor het programma watersysteem gaat het om de volgende onzekerheden:

- Prestaties binnen de samenwerkingsovereenkomst met de provincie (SOK) worden niet gehaald, bijvoorbeeld door vertraging in de uitvoering.
- Aanvragen voor POP3 subsidies worden niet gehonoreerd, waardoor medefinanciering onzeker is.
- Uitkomsten van de stresstesten kunnen leiden tot meerkosten voor het waterschap t.a.v. beheer en onderhoud van stedelijk water.
- Aanpassing van landelijke regelgeving voor de verwerking van baggerspecie uit watergangen kan ertoe leiden dat gemeenten strengere normen voor de verspreiding van bagger gaan opleggen. Dit leidt mogelijk tot extra kosten voor onderhoud.

- *Welke kosten zijn niet opgenomen*

- Meerkosten die mogelijk op termijn ontstaan bij de verdere uitwerking van maatregelen in het kader van onze klimaatstrategie en aanpak voor schoon water, waaronder het uitvoering van 'kwaliteitsbaggeren'.

4. PROGRAMMA VEILIGHEID

Hoofdpijnen beleid

Vanuit het nationale Deltaprogramma werken wij de komende jaren verder aan het op orde krijgen van de dijken, aan een passende ruimtelijke inrichting en aan een adequate crisisbeheersing. Dit doen we samen met Rijkswaterstaat, de provincies, de veiligheidsregio's en met gemeenten, o.a. in het gezamenlijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Het Waterbeheerplan 2016-2021 geeft voor het thema Waterveiligheid uitwerking aan ons beleid in termen van 'meerlaagse veiligheid':

- laag 1: preventie: primaire en regionale waterkeringen;
- laag 2: ruimtelijke inrichting;
- laag 3: crisisbeheersing.

Het bestuursakkoord (2015) van het algemeen bestuur legt voor de primaire waterkering dijkkring 48 (dijk rond de Liemers die doorloopt tot bij Bislich in Duitsland) een duidelijk accent bij de afstemming met de Duitse partners.

Interne en externe ontwikkelingen

Er zijn diverse belangrijke ontwikkelingen die de uitvoering van het WBP bepalen binnen het programma Veiligheid.

Beoordeling op basis van de nieuwe normen

De nieuwe veiligheidsnormen en de achterliggende risicobenadering zijn ingrijpend en stellen en in veel gevallen hogere eisen aan onze waterkeringen. Hoe groter de gevolgen van een dijkdoorbraak op een traject zullen zijn, hoe strenger de norm. Daarom krijgen in ons gebied dijktraject 48-1 (Liemers) en 50-1 (Zutphen) de strengste norm (overstromingskans 1/10.000). De beoordeling van het eerste traject (48-1; landgrens-Westervoort) is inmiddels in volle gang. De berekeningen worden uitgevoerd met behulp van het nieuwe wettelijke beoordelingsinstrumentarium (WBI).

Opgave en management uitvoering HWBP

Als gevolg van de nieuwe normering zien wij ons gesteld voor een grote opgave om de waterkeringen aan de gestelde eisen te laten voldoen. De omvang van de HWBP-opgave zit vooral in het feit dat het gaat om een samenhangend programma van complexe projecten, om een groot aantal kilometers en euro's en om een lange doorlooptijd. Daarnaast is de complexiteit van de benodigde aanpassingen in de omgeving groot. Dit vraagt om een andere aanpak dan tot nu toe. Wij hebben daarom extern advies ingewonnen en met vergelijkbare waterschappen ervaringen gedeeld. De uitkomst hiervan is dat wij voor de opgave aan de waterkeringen een uitvoeringsprogramma HWBP ontwikkelen dat wordt aangestuurd door een eigen programmamanager en kwartiermaker. Bij de aanpak wordt ook nadrukkelijk gekeken naar de wijze van betrekken van stakeholders en bewoners.

Samenwerking Duitse partners; dijkkring 48

Dijkkring 48 bestaat in totaal uit 98 kilometer waterkering, waarvan 45 kilometer in Duitsland ligt. Ondanks dat we voor onze waterveiligheid afhankelijk zijn van het Duitse deel van de dijkkring, gaat de nieuwe normering uitsluitend over de Nederlandse dijken. Op basis van het lopende onderzoek naar de grensoverschrijdende overstromingsrisico's in het Duits-Nederlandse grensgebied - waaraan wij samen met andere overheden uit beide landen werken - zal blijken of er aanvullende maatregelen in Duitsland nodig zijn.

In de komende periode komen de resultaten van de grensoverschrijdende studie beschikbaar. Wij willen samen met de andere leden uit de 'Arbeitsgruppe Hochwasser' de

resultaten tijdens een Hoogwaterconferentie bekend maken en toewerken naar een nieuwe 'gemeenschappelijke verklaring' waarin staat hoe wij met de resultaten van het onderzoek verder gaan. Onze inzet in de komende periode is om op basis van de verklaring de samenwerking met onze Duitse partners in het grensgebied te versterken.

Rivierklimaatpark IJsselpoort

Op basis van het Deltaprogramma Rivieren is de afgelopen jaren het project 'rivierklimaatpark IJsselpoort' opgezet. In de plannen voor IJsselpoort staat het samenspel tussen dijkversterking en rivierverruiming centraal. Voor dit gebied zijn op basis van doelen en ideeën en wensen uit het gebied vier ontwikkelschetsen gemaakt - voor de uiterwaarden tussen Arnhem en Giesbeek. De 4 schetsen hebben een eigen accent: landbouw en dijken, bedrijvigheid en duurzame energie, landschap en cultuurhistorie, en natuur en water. Het toekomstperspectief is naar verwachting eind 2019 gereed.

Overstromingsinformatie

De provincie Gelderland beheerde tot voor kort een overstromingsmodel en overstromings-scenario's voor de grote rivieren. Deze zijn in het verleden samen met de Gelderse waterschappen gemaakt, in het kader van projecten zoals VIKING, Veiligheid NL in Kaart en het landelijke Overstromingsrisicobeheerplan 2016-2021. Recent heeft het waterschap het model en de scenario's - over het verloop van een overstroming bij een doorbraak van de waterkering - overgenomen, net als de andere Gelderse waterschappen. Voor de komende jaren zijn deze scenario's nog bruikbaar, o.a. ten behoeve van het komende ROR-plan 2022-2027, waarvoor wij vanaf 2019 informatie moeten aanleveren.

Inmiddels investeren wij in een nieuw overstromingsmodel in kader van het project 'Beslissing ondersteunende waterinformatie'. De inzet is om dit nieuwe model in 2019 gereed te hebben. Met het nieuwe overstromingsmodel kunnen op termijn overstromingskaarten worden opgesteld voor alle waterkeringen en kaden langs onze watergangen. Het waterschap heeft zelf vooral behoefte aan scenario's/ kaarten voor de eigen crisis-informatievoorziening (calamiteiten), die wij op termijn met het nieuwe model zullen gaan uitwerken en ook delen met de veiligheidspartners in de regio. Naar verwachting is hiervoor op termijn een aanvullende investering nodig.

Ontwikkeling in deelprogramma's en investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma veiligheid is de meerjarenraming voor de periode 2018-2021 het uitgangspunt. De meest recente peiling van de uitvoering van projecten en analyse van interne en externe ontwikkelingen leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont de bijstellingen.

Investeringsraming 2019-2022 - programma Veiligheid

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
1. Zorgplicht en instandhouding	0,7	0,9	0,9	0,5	0,5
2. Toetsing en dijkverbetering	4,3	3,1	13,6	8,0	9,5
3. Deelname in HWBP	6,3	5,2	6,4	5,6	5,7
4. Bedrijfsvoering	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1
Saldo programma bruto	11,5	9,4	21,0	14,2	15,8
Cofinanciering	-3,6	-2,0	-11,6	-6,6	-7,8
Totaal programma netto	7,9	7,4	9,4	7,6	7,9
<i>Meerjarenraming 2018-2021</i>	<i>7,8</i>	<i>7,8</i>	<i>9,2</i>	<i>7,7</i>	
<i>Bijstelling t.o.v. MJR 2018-2021</i>	<i>0,1</i>	<i>-0,4</i>	<i>0,2</i>	<i>-0,1</i>	

Toelichting algemeen

- Het investeringsvolume is geraamd op basis van kentallen en gaat uit van een voortvarende beoordeling op basis van de nieuwe normen en een voortvarende start van de verkenningsfase van dijktraject 48-1.
- De subsidie/ inkomsten HWBP van 90% zijn ingeboekt op het jaar van de betreffende uitgave. Uitgangspunt hierbij is dat de subsidiebeschikking is verleend. De daadwerkelijke uitbetaling kan later plaatsvinden.

Toelichting per deelprogramma

1. Zorgplicht en instandhouding

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft ons begin 2018 voor het beheer van de primaire waterkeringen het oordeel "in control" gegeven. Een aantal zaken hebben nog wel aandacht nodig. Een opsomming hiervan is als ontwikkelopgave geformuleerd in de integrale veiligheidsrapportage 2017.

Er is een plan van aanpak voor de implementatie van de nieuwe normering voor ons waterschap opgesteld. Hierbij is gebruik gemaakt van de handreiking van de Unie van Waterschappen 'Onderweg naar een nieuwe normering waterveiligheid, implementatiestrategie voor waterschappen'. In het plan zijn zestien acties opgenomen, variërend van risico-gestuurd onderhoud, aanpassing keur en beleidsregels, visie op het omgevingsplan, tot aanvalsplannen voor een hoogwatercalamiteit.

We onderzoeken samen met de provincie(s) en andere waterschappen hoe de normering en aanwijzing van alle regionale keringen verbeterd kan worden. Hierbij dient de risicobenadering die voor de primaire keringen geldt als voorbeeld.

2. Toetsing en verbetering

Het werk aan dijkversterkingsprojecten als onderdeel van het HWBP betreft op dit moment: Pannerden-Loo, Rijnkade Arnhem, Twentekanaal Gorssel/Zutphen, IJsselpaviljoen/ Havenstraat Zutphen, Vispoorthaven Zutphen en Industrieterrein Grutbroek Doetinchem. Met uitzondering van Pannerden-Loo - dat inmiddels is afgerond - hebben wij deze opgaven versneld opgepakt om zo goed mogelijk met onze omgeving op te trekken en daarnaast als organisatie beter gesteld te staan voor de groter wordende opgave. Dit jaar willen we bijvoorbeeld het voorkeursalternatief vaststellen voor de Rijnkade Arnhem en de verkenningsfase daarmee afronden. Ook wordt gewerkt aan de beoordeling van dijktraject 48-1, die eind 2018 gereed zal zijn. Daarna vindt aanmelding plaats van de, naar verwachting, grote versterkingsopgave voor dit dijktraject bij het HWBP-programma.

Er is een beperkte opgave voor verbetering van regionale keringen. Het waterschap gaat maatregelen voor Tuindorp verder verkennen en uitwerken waarbij de bestaande regionale status gehandhaafd blijft. In dit proces zijn provincie en gemeente Rijnwaarden nauw betrokken.

3. Deelname in HWBP

Over de financiering van de investeringen om de primaire keringen in 2050 aan de nieuwe normen te laten voldoen zijn tussen het ministerie en de waterschappen afspraken gemaakt. De huidige kostenverdeling op basis van het Bestuursakkoord Water zal waarschijnlijk blijven gelden. Zoals vorig jaar aan de waterschappen is gemeld, komen er binnen het HWBP extra middelen beschikbaar, omdat er voor het HWBP-2 minder geld nodig is dan was voorzien. Dit leidt mogelijk tot een lagere solidariteitsbijdrage voor de waterschappen aan het HWBP.

Crisisbeheersing

Het verder professionaliseren van de crisisorganisatie is een belangrijk speerpunt. Het waterschap trekt hierin samen op met andere waterschappen, zowel landelijk als regionaal. Bij (dreigende) crisis is goede informatievoorziening cruciaal, hiervoor is het nodig om aanvullende overstromingsinformatie te ontwikkelen. De dijkbewakingsorganisatie wordt opgeleid en de betreffende medewerkers volgen trainingen en er is een begin gemaakt met het ontwikkelen van concrete handelingsperspectieven voor het geval van een dijkdoorbraak aan Duitse zijde.

Totale lasten veiligheid

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor de waterveiligheid. Naast de kapitaallasten, die het gevolg zijn van de investeringen, bestaan deze uit personele lasten en overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding van de primaire en regionale keringen, crisisbeheersing en bijdragen aan het HWBP.

Exploitatielasten 2019-2022 - programma Veiligheid

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Netto kapitaallasten	3,1	3,6	4,1	4,5	5,0
Netto personeelslasten	1,6	1,7	1,7	1,8	1,8
Netto overige lasten	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6
Totale lasten programma	6,2	6,8	7,4	7,9	8,4

Risico's en onzekerheden

Van een aantal ontwikkelingen die wij voorzien is in dit stadium nog niet goed de impact op ons kostenniveau te berekenen. Daarom is het nodig deze goed te monitoren zodat wij tijdig kunnen anticiperen in het geval er mogelijk meerkosten ontstaan.

Voor het programma veiligheid gaat het om de volgende onzekerheden:

- Uitvoering dijkverbeteringen: Het tempo van de uitgaven voor onze dijkversterkingen is mede afhankelijk van de voortgang van onderzoekstrajecten en afstemming binnen het landelijke hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).
- Duitsland: Calamiteiten die in naburig Duitsland met hoogwater ontstaan, kunnen tot extra inzet en/of schade leiden in ons gebied.
- De gevolgen van de organisatie van de uitvoering van het HWBP voor de inzet van de ondersteunende diensten.

- Welke kosten zijn niet opgenomen

Hoogwaterinformatie: Modelinstrumentarium en uitgewerkte scenario's om in geval van een calamiteit hoogwaterinformatie te kunnen leveren, moeten deels nog worden ontwikkeld.

5. PROGRAMMA AFVALWATERKETEN

Hoofdpijnen beleid

Het zuiveringsbeheer is de laatste jaren sterk in beweging. Het accent ligt - naast het zorgen voor een goed zuiveringsproces - steeds meer op winning van energie en grondstoffen. Ook het in de hand houden van kosten en de verduurzaming van de keten door inzet op samenwerking in de hele afvalwaterketen, is goed op gang. Het waterschap stelt zich in deze ontwikkelingen proactief op, neemt waar mogelijk initiatieven en is voor zowel het bedrijfsleven als de medeoverheden een gedegen gesprekspartner als het gaat om de verdere ontwikkeling van de waterketen.

Het Waterbeheerplan 2016-2021 geeft voor het thema Afvalwaterketen uitwerking aan ons beleid voor:

- inzameling, transport en zuivering van afvalwater;
- een effectieve en efficiënte (afval)waterketen;
- winnen van energie en grondstoffen.

Het bestuursakkoord (2015) van het algemeen bestuur legt hierbij het accent op de bijdrage van het waterschap aan een circulaire economie, op duurzaamheid en op betaalbaarheid.

Interne en externe ontwikkelingen

Er zijn diverse belangrijke ontwikkelingen die de uitvoering van het WBP bepalen binnen het programma Afvalwaterketen.

Circulaire economie

Om de transitie van afvalverwijdering naar grondstoffenproductie te maken is innovatie in technieken en methoden nodig. Bestaande (zuiverings)processen worden aangepast en nieuwe worden geïntroduceerd. Binnen de kaders van de geldende lozingseisen wordt de grondstoffenproductie op al onze RWZI's het leidende principe. Daarom nemen we actief deel aan netwerken en besteden we nadrukkelijk tijd, geld en aandacht aan innovaties. Wij brengen de circulaire economie zelf in praktijk door het terugwinnen van fosfaat bij RWZI Olburgen en door de bouw van een alginaatfabriek in Zutphen, en deze circulair uit te voeren. Naast alginaat wordt verkend of er mogelijkheden zijn voor terugwinning van twee andere grondstoffen, te weten struviet en cellulose.

Slibverwerking

De slibmarkt in Nederland is volop in beweging waardoor de behandeling en verwerking van slib verandert. Ook de mogelijkheden voor hergebruik (van biomassa, fosfaat, e.d.) nemen toe. Daarnaast richten we ons op nieuwe technieken om slibhoeveelheden te reduceren. Onze slibstrategie richt zich op het flexibel en adaptief reageren op de markt, op innovaties en op duurzaamheid. Per 2019 gaat het nieuwe contract wat wij voor de eindverwerking van slib hebben afgesloten van start.

Impact strategie 'schoon water' voor de afvalwaterketen

In het programma watersysteembeheer zijn de maatregelen beschreven die voortkomen uit de strategie 'schoon water'. Zie hiervoor hoofdstuk 3. Ook voor de afvalwaterketen liggen er opgaven om concrete maatregelen te verkennen, deels betreft dit de RWZI's. Voor 2021 wordt voorlopig rekening gehouden met investeringen van € 1.000.000 per jaar, waarmee eerste (beperkte) aanpassingen kunnen worden gefinancierd.

Energietransitie

Vorig jaar is besloten dat het waterschap maximaal wil inzetten op het realiseren van energieneutraliteit in 2025. Om dit te bereiken is, naast besparing van energie, een duurzame energieopwekking van 28 mio kWh per jaar nodig. Om dit doel te bereiken zetten wij in op vier sporen, te weten windenergie, zonne-energie, energie uit biomassa en kansen voor energiewinning bij gebiedsinitiatieven.

In het beoogde landelijke klimaatakkoord wordt mogelijk ingezet op 49% CO₂ reductie in 2030. Dit heeft een grotere impact dan onze doelstelling om in 2025 energieneutraliteit te zijn. Onder andere op RWZI's komen broeikasgassen vrij die waarschijnlijk onderdeel worden van de genoemde CO₂ doelstelling. Gezien de onzekerheden is er vooralsnog in het investeringsvolume geen rekening gehouden met deze ontwikkeling.

Ontwikkeling in deelprogramma's en investeringen

Voor het investeringsvolume van het programma afvalwaterketen is de meerjarenraming 2018-2021 het uitgangspunt. De meest recente peiling van de uitvoering van projecten en analyse van interne en externe ontwikkelingen (voorjaar 2018) leiden tot een bijstelling van deze meerjarenraming. Onderstaande tabel toont deze bijstellingen.

Investeringsraming 2019-2022 - programma Afvalwaterketen

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
1. Renovatie en vervanging	7,1	11,2	6,1	5,0	5,0
2. Slibstrategie	0,1	0,0	0,9	0,8	0,8
3. Energie	1,0	1,7	3,8	6,2	5,0
4. Grondstoffen	3,7	2,3	2,2	0,1	0,1
5. Schoon water				1,0	1,0
6. Bedrijfsvoering	0,8	1,4	0,7	0,7	0,7
Saldo programma bruto	12,8	16,6	13,6	13,8	12,6
Cofinanciering	-1,1	-3,0	-1,4	-0,4	0,0
Totaal programma netto	11,7	13,6	12,2	13,4	12,6
<i>Meerjarenraming 2018-2021</i>	<i>16,5</i>	<i>16,0</i>	<i>11,8</i>	<i>19,6</i>	
<i>Bijstelling t.o.v. MJR 2018-2021</i>	<i>-4,8</i>	<i>-2,4</i>	<i>0,4</i>	<i>-6,2</i>	

Toelichting algemeen

- De totale investeringsraming over de periode 2019-2022 is € 51,8 mln. Daarvan is € 24,0 mln. voor renovatie en vervanging.
- De 'cofinanciering' betreft bijdragen van Rijk en provincie voor innovaties op gebied van slibverwerking, het ontwikkelen van een neo-alginaatfabriek en het verleggen van persleidingen langs de A12.

Toelichting per deelprogramma

1. Renovatie en vervanging

Vervangingsinvesteringen zijn nodig om de transportleidingen, rioolgemaal, zuiveringsinstallaties en slibontwateringinstallaties in goede conditie te houden. De hoeveelheden afvalwater die we transporteren zijn afgestemd op de afspraken met gemeenten (voldoen aan afnameverplichting). Onze RWZI's voldoen aan de maatwerkvoorschriften voor de lozing op oppervlaktewater. Bij het ontwateren realiseren we een zo hoog mogelijk droge stofgehalte.

De belangrijkste investeringen in de komende jaren zijn:

- Vervangen procesautomatisering op de rioolgemalen en zuiveringsinstallaties. Daarbij nemen we noodzakelijke renovatie van andere (elektrische) onderdelen en kansen voor energiebesparingen mee.
- Renovatie van 10 rioolgemalen en het verleggen van persleidingen langs de A12 in verband met aansluiting van de A15 (ViA15).
- Vervangen van persleidingen.
- Vervanging van de slibontwateringsinstallatie van RWZI Olburgen.

2. Impact 'schoon water' op de afvalwaterketen.

In de planperiode worden mogelijk maatregelen genomen op RWZI's of in de afvalwaterketen die bijdragen aan vermindering van lozing van stikstof en fosfaat en verwijdering van microverontreinigingen (bijvoorbeeld medicijnresten). In het investeringsvolume is voor 2021 en 2022 rekening gehouden met € 1 mln. per jaar. In 2018 en 2019 wordt duidelijk in welke installaties wordt geïnvesteerd, welke maatregelen worden doorgevoerd en wat de totale opgave voor het waterschap is.

3. Slibstrategie

Het verwerken van zuiveringsslib is een vaste, grote kostenpost voor het waterschap. Op basis van de nieuwe slibstrategie zijn de komende jaren investeringen nodig in nieuwe technieken om de slibhoeveelheden te reduceren.

In het regeerakkoord van het kabinet is opgenomen dat de vrijstelling van afvalstoffenheffing voor zuiveringsslib komt te vervallen. De verwachting is dat deze maatregel vanaf 2019 ingevoerd wordt, wat een kostenverhoging zal geven.

4. Energietransitie

In de meerjarenraming is een voorlopige investering voor energieopwekking opgenomen. Daarbij is uitgegaan van de ontwikkeling van zonne-energie in de jaren 2018-2020 en van windenergie vanaf 2021.

Voor windenergie zijn wij inmiddels volop actief met planvorming voor de locaties Duiven en Zutphen. Voor het plaatsen van windmolens is medewerking van deze gemeenten nodig, die in 2018 hun principemedewerking hebben toegezegd. Ook zijn bijeenkomsten voor omwonenden georganiseerd om bij te praten over de huidige stand van zaken, onze onderzoeken en participatiemogelijkheden.

Voor zonne-energie wordt een verkenning uitgevoerd naar de haalbaarheid van zonnevelden naast enkele rwzi's. Op de rwzi Duiven/InnoFase wordt dit jaar een pilot Ephyra Themista uitgevoerd waarbij ook de biogasopwekking wordt geëvalueerd.

5. Circulaire economie

In 2016 is gestart met de realisatie van een nieuwe grondstoffenfabriek te Zutphen, waarbij neo-alginaat zal worden (terug)gewonnen. Daarnaast is met de Papierfabriek Doetinchem samenwerking gezocht op gebied van afvalwaterzuivering en de teruglevering van biogas. Verder lopen er diverse onderzoeken naar de winning van een tweede grondstof. Hierin zijn we volgend, de focus ligt op de winning en verwaarding van neo-alginaat.

Wij nemen deel in het 'concentration re-use' programma waarin wordt onderzocht hoe het influent van RWZI's meer geconcentreerd kan worden. Dit geeft meer mogelijkheden voor terugwinning van grondstoffen en energie en voor het produceren van schoon water.

Totale kosten afvalwaterketen

De getoonde investeringen maken deel uit van de totale kosten voor de afvalwaterketen. Naast de kapitaallasten, die het gevolg zijn van de investeringen, bestaan deze uit personele lasten en overige lasten. De totale kosten omvatten alle taken voor de instandhouding van de transportketen en RWZI's, slibverwerking en energie- en grondstofwinning.

Exploitatielasten 2019-2022 - programma Afvalwaterketen*bedragen in € mln.*

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Netto kapitaallasten	14,1	12,3	12,8	12,9	13,5
Netto personeelslasten	8,8	9,5	9,8	10,1	10,4
Netto overige lasten	22,2	26,4	27,6	28,2	28,8
Totale lasten programma	45,1	48,2	50,2	51,2	52,7

Risico's en onzekerheden

Van een aantal ontwikkelingen die wij voorzien, is in dit stadium nog niet goed de impact op ons kostenniveau te berekenen. Daarom is het nodig deze goed te monitoren zodat wij tijdig kunnen anticiperen in het geval er mogelijk meerkosten ontstaan.

Voor het programma afvalwaterketen gaat het om de volgende onzekerheden:

- De impact van de strategie schoon water betekent mogelijk een uitbreiding van zuiveringstrappen en daarmee samenhangende investering, op onze RWZI's.
- Het omzetten van onze doelstelling van energieneutraliteit naar een CO2-ambitie, vanwege landelijk beleid, leidt mogelijk tot een grotere benodigde inspanning.
- Het opheffen van de vrijstelling van de heffing op zuiveringsslib uit RWZI's, leidt mogelijk tot extra kosten.

- *Welke kosten zijn niet opgenomen*

- Uitwerking I-Strategie binnen het programma afvalwaterketen; hiervoor is nog geen investering opgenomen.

6. BEDRIJFSVOERING

Om actief op de ontwikkelingen binnen en buiten het waterschap te kunnen inspelen moet bijgestuurd worden op onze werkprocessen en organisatie. Ontwikkelingen die effect hebben op de kosten worden hierna toegelicht.

Strategie Weet van Water

Sinds het opstellen van de Watervisie 2030 en de doorwerking in de veranderopgave is het waterschap merkbaar anders gaan werken. Het belang van samenwerken, zowel intern als extern, is toegenomen en daarmee ook de complexiteit van de werkprocessen. Daarnaast vraagt de informatiesamenleving meer externe gerichtheid en alertheid in communicatie. Wat het voorheen gebruikelijk was om met een eenduidige boodschap een groot bereik te realiseren in de dominante media, kan dit in de netwerksamenleving juist averechts werken. Er is duidelijk behoefte aan een permanente dialoog - online voor de uitwisseling van ideeën, en offline om wederzijds begrip te kweken. Vanwege deze ontwikkelingen hebben wij 'Weet van water' in het leven te roepen, een nieuwe corporate communicatie strategie voor het waterschap. 'Weet van water' is geen nieuw verhaal maar vormt een concrete vertaling van de visie om interactief te werken aan waterbewustzijn.

- Faciliteren van campagnes en dialoog

Met de strategie Weet van water willen wij een duidelijke handvat bieden voor de dialoog die met onze omgeving voeren, zowel online als offline. 'Weet van water' helpt om de veelheid aan onderwerpen en thema's, zowel binnen het waterbeheer als daarbuiten, aan elkaar te verbinden. Het staat niet op zichzelf maar gaat verschillende lopende thema's en onderwerpen omarmen en waar nodig samenbrengen. We geven samen met onze partners invulling geven aan de campagne en maken dit tot lokaal maatwerk. Dat zorgt voor een groter waterbewustzijn, bij onze collega's, partners en inwoners. De bestuurders en medewerkers zijn de ambassadeurs van het waterschap. Maar het is nog sterker als juist anderen in ons netwerk ons verhaal bekrachtigen of versterken. De ambitie is om met Weet van water een vernieuwende overheids campagne te ontwikkelen. Dit doen wij niet alleen door aan te sluiten bij lokale vraagstukken en behoeften, maar ook door gebruik te maken van een mix van instrumenten, met nieuwe technologie, apps, op locatie in gesprek, online en offline.

I-Strategie en informatiemanagement

Onder invloed van snelle technologische ontwikkelingen vindt een digitale transformatie plaats in de maatschappij. De overheden digitaliseren hun dienstverlening en trekken samen op waar diensten samenkomen, zodat burgers en bedrijven eenvoudig zaken kunnen doen via digitale loketten. Als waterschap zijn wij onderdeel van deze digitale transformatie. Wij ontdekken steeds meer dat digitalisering ons in staat stelt om onze processen en diensten te innoveren en om beter in verbinding te staan met onze doelgroepen, waarbij (organisatie)grenzen vervagen. Onze legitimiteit wordt steeds meer bepaald door ons vermogen om snel, begrijpelijk en betrouwbaar informatie en kennis over water te produceren en te delen.

De digitalisering van onze dienstverlening wordt voornamelijk gestuurd via wetgeving. In de komende periode krijgen wij te maken met digitalisering van processen rond vergunningverlening, handhaving en planvorming in het kader van de Omgevingswet. Dit vraagt om aanpassingen in onze bestaande IT-voorzieningen. De wettelijke verplichtingen en onze eigen digitaliseringsambities hebben wij samengebracht in de I-Strategie. Vanuit dit kader wordt de komende periode het informatiemanagement vormgegeven. Hierbij ligt de focus enerzijds op een goede verbinding tussen het waterschap, de sector (Unie van

Waterschappen, Het Waterschapshuis) en de regio (Waterkracht). Anderzijds ligt de focus op een goede verbinding tussen informatiemanagement en de primaire processen. Verder wordt ingezet op verbetering van het digitaal verandervermogen van de organisatie en medewerkers via het traject i-adapt.

Om de versterking van informatiemanagement te realiseren, is in 2019 een uitbreiding van de personele capaciteit nodig. De voor de planperiode benodigde investeringen in de informatievoorziening worden geraamd op € 0,5 mln. per jaar. Afhankelijk van de ontwikkelingen is na de eerste jaren bijsturing noodzakelijk.

Vorbereiden invoering Omgevingswet

Met de invoering van de Omgevingswet wil de Rijksoverheid het omgevingsrecht eenvoudiger en inzichtelijker maken. Nederland krijgt straks één wet voor de hele leefomgeving. Ook wil men met de wet vraagstukken bij de oorsprong kunnen aanpakken, waarbij de Omgevingswet het mogelijk maakt om lokale vraagstukken ook echt lokaal op te lossen. Na uitstel treedt de Omgevingswet naar verwachting in 2021 in werking. De verandering in de manier van werken zal impact hebben op decentrale overheden. Niet alleen vanuit een organisatorisch en bedrijfsmatig perspectief, maar ook op het gebied van leiderschap en cultuur.

In de nieuwe manier van werken is een wisseling van perspectief nodig, waarbij de burger of bedrijf veel meer centraal gaat staan. Diverse veranderingen maken van de Omgevingswet een complexe transitie. Zo wordt bijvoorbeeld de rol van de overheid een andere. De overheid is niet meer de bepaler of toetsers van wat kan en mag gebeuren, maar meer regisseur. Dit vergt van professionals dat ze de overgang maken van een besluitvormende rol naar een meer faciliterende rol. In praktische zin komt daar nog bij dat de beslistermijn van vergunningen korter wordt dan voorheen. Dat vergt een strakke(re) organisatie van de backoffice bij vergunningverlening, zowel binnen de organisatie als in de samenwerking met andere decentrale overheden.

- Vorbereiden implementatie

We werken inmiddels aan een strakke voorbereiding van de implementatie van de Omgevingswet. Voor die invoering onderscheiden wij acht deelprojecten, waarvoor evenzoveel 'themaverbinders' aan de slag zijn, samen met het kernteam. De deelprojecten zijn: 1) samenwerking en planvorming provincies, 2) samenwerking gemeenten, 3) vergunningen, toezicht en handhaving, 4) projecten waterschap, 5) duurzaam ondernemen, 6) waterschapsverordening, 7) beperkingengebieden en legger, en 8) digitaal stelsel. Inmiddels is een implementatieprogramma uitgewerkt met daarin de samenhangende plannen voor de deelthema's. Dit programma geeft inzicht in de doelen en beoogde eindresultaten en geeft weer welke inspanningen vanaf 2018 nodig zijn.

Strategische personeelsplanning

Om diverse redenen wordt in deze perspectievennota bijzondere aandacht gegeven aan de ontwikkelingen op het gebied van personeel. De arbeidsmarkt wordt krappere, technische capaciteit is veelgevraagd, de gemiddelde leeftijd bij de waterschappen (ook ons waterschap) is hoog, de digitale transformatie versnelt en de opgaven voor de waterschappen nemen toe.

Er is tot vorig jaar zeer terughoudend omgegaan met het in vaste dienst nemen van medewerkers. Daardoor is de flexibele schil met tijdelijke aanstellingen en contractwerk de laatste jaren toegenomen. Inhuur vergroot de wendbaarheid, maar is duurder. Inhuur vindt plaats bij vervanging wegens ziekte, het opvangen van piekbelasting, bij specialistische klussen en projectenwerk.

We staan voor een aantal grote opgaven, zoals de hoogwaterwaterveiligheid met zeer grote projecten, de digitale transformatie, energie neutraliteit, circulaire economie, klimaat-adaptatie, de landelijke opgaven op het gebied van privacy, transparantie en dataveiligheid, het voldoen aan richtlijnen voor duurzame inkoop en ook het invoeren van de omgevingswet.

Het is niet verantwoord om al die opgaven met de huidige personele omvang en samenstelling aan te gaan. De afgelopen jaren is gewerkt aan een verandering in sturing, attitude en werkcultuur, die hebben bijgedragen aan het effectiever opereren in netwerken en het denken in maatschappelijke toegevoegde waarde. Er is nog aanvullende scholing nodig op het gebied van digitale transitie en het omgevingsgericht werken. Maar daarnaast is ook personele uitbreiding nodig.

- Toelichting uitbreiding formatie

Eerst wordt ingegaan op een noodzakelijke versterking van de exploitatie en het kunnen blijven voldoen aan wetgeving. Daarna worden enkele thema's belicht die om extra capaciteit vragen.

Structurele uitbreiding is onder andere nodig voor de participatiewet (1,1 fte) en voor grondzaken (1 fte). Het registreren en beheren van (transacties van) eigendommen en pachtcontracten vraagt veel tijd en aandacht. Inkoop en aanbesteding moet voldoen aan steeds meer richtlijnen en voorwaarden (duurzaamheid, rechtmatigheid) zodat daar 1 fte extra nodig is. Voor het waarmaken van de gemaakte afspraken over alginaat is extra deskundigheid nodig (1 fte). De toegenomen complexiteit van- en druk op de arbeidsmarkt (werving, interne arbeidsmobiliteit en vitaliteit) vraagt meer ondersteuning van het management door P&O (1,7 fte). Voor de coördinatie van calamiteiten is het landelijke LCMS systeem ingevoerd en daar is blijvend extra capaciteit nodig (0,5 fte) bij V&H.

Thematisch speelt daarnaast het volgende:

1. Voor de hoogwaterveiligheid is het nodig de komende jaren verder te bouwen aan structuur en capaciteit voor de wettelijke veiligheidsbeoordeling en (vooral) om de grote projecten te kunnen realiseren volgens de landelijke richtlijnen van het HWBP. Dat gebeurt gefaseerd, in het tempo waarin de projecten worden verkend, voorbereid, aanbesteed en uitgevoerd.

De verwachting is dat de benodigde eigen capaciteit zal toenemen van 5 (in 2018) naar 23 fte (in 2028). Dat is dan nog exclusief 5 fte aan ondersteunende activiteiten voor grondverwerving, financiën, control, rapportages, etc. die ook in eigen dienst nodig zijn. We schatten in dat we daarnaast voor deelprojecten nog 15 fte externen zullen moeten inzetten. In het piekjaar 2028 werken er dan dus 43 fte aan het HWBP.

Komend jaar ligt het accent op het opbouwen van de werkstructuur (kwartiermaker en manager programma HWBP), het invullen van de verplichte IPM-rollen voor de projecten en de start van de verkenningen voor dijkkring 48. Voor de formatie van 2019 is een capaciteitstoename nodig van in totaal 7 fte. Een groot deel van deze kosten komen ten laste van het landelijke HWBP.

2. Als antwoord op de maatschappelijke digitale transformatie is een i-strategie voor ons waterschap vastgesteld. Daarin worden omvangrijke opgaven geschetst. Het gaat zowel over moeten (eisen aan privacybescherming, beveiliging, transparantie, digitale dienstverlening en -samenwerking), willen (benutten van kansen om onze kerntaken beter uit te voeren) als kunnen (mobiliseren van organisatorische slagkracht om op de veranderingen te kunnen inspelen).

Naast opleiding en selectie op de i-kennis van nieuwe medewerkers, zien we ook aanpassingen op organisatieniveau nodig om de sturing te verbeteren. Met functies als business information specialisten, een i-portfoliomanager en technische IM-adviseurs

moet de digitale ontwikkeling in de pas blijven met die van onze kernactiviteiten en omgekeerd. Er is een personele uitbreiding nodig van ten minste 5 fte.

3. De implementatie van de omgevingswet gaat komend jaar van start. Er is kwartier gemaakt en een implementatieplan opgesteld. Voor veel medewerkers zal de omgevingswet gevolgen hebben voor attitude, competenties en vaardigheden. Samenwerken in netwerken en omgevingsbewustzijn worden de norm. Diverse aanpassingen kunnen en zullen in de staande organisatie worden gerealiseerd. Nieuwe functie- en rolprofielen zullen (landelijk) worden ontwikkeld. Wat in 2019 tenminste moet gebeuren is het borgen van een permanente aanjaag- en coördinatie functie voor de omgevingswet. Dat vraagt om 1 fte extra.

In totaal wordt een groei voorzien in de formatie van 19,3 fte, inclusief het vervallen van de functie van manager kennis en advies.

Risico's en onzekerheden

Van een aantal ontwikkelingen die wij voorzien, is in dit stadium nog niet goed de impact op ons kostenniveau te berekenen. Daarom is het nodig deze goed te monitoren zodat wij tijdig kunnen anticiperen in het geval er mogelijk meerkosten ontstaan.

Voor het programma bedrijfsvoering gaat het om de volgende onzekerheden:

- Uitkomsten en financiële gevolgen van de lopende CAO onderhandelingen.
- De ontwikkeling van de belastingeenheden (opbrengsten) wordt jaarlijks herijkt, maar blijft omgeven met onzekerheid.
- Kosten voor aanpassing vloerconstructie van ons kantoor te Doetinchem.
- Het voornemen van het Rijk om per 1 januari 2019 de btw-ontheffing voor leden van koepelorganisaties te versoberen, heeft mogelijk gevolgen voor de bijdrage (lidmaatschapsgeld) aan de gemeenschappelijke regelingen waaraan wij deelnemen.

- *Welke kosten zijn niet opgenomen*

- Kosten voor invoering digitaal stelsel omgevingswet (DSO), als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet.
- Kosten voor aanpassingen van software als gevolg van de inwerkingtreding AVG.
- De organisatie doorontwikkeling en consequenties hiervan op het functiegebouw.
- Kosten invoering Wet normalisering ambtelijke rechtspositie. Vanaf 2020 moeten Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen een CAO en arbeidsovereenkomsten met hun medewerkers hebben afgesloten naar burgerlijk recht.

7. MEERJARENRAMING

Als opmaat voor de begroting en meerjarenraming die dit najaar aan het bestuur worden voorgelegd, zijn in dit hoofdstuk de relevante financiële ontwikkelingen beschreven met hun gevolgen voor het waterschap. Het gaat hierbij zowel om gevolgen voor de lasten, als voor de baten. Ook worden de uitgangspunten van het duurzaam financieel beleid toegelicht.

Ontwikkeling financieel-economische parameters

De ontwikkeling van de financiële parameters inflatie, personeelslasten en rente wordt hieronder weergegeven. Voor deze gegevens is o.a. uitgegaan van de cijfers van het Centraal Planbureau (CPB). Later dit jaar, bij het opstellen van de begroting en meerjarenraming, zullen deze opnieuw op actualiteit worden getoetst.

Inflatie

We zien een stijging van de inflatie vanwege de aantrekkende economie. In 2019 hanteren we een inflatiepercentage van 1,4%, dat daarna jaarlijks oploopt tot 2,0% in 2022. Dit ligt in lijn met de vorige meerjarenraming.

Personeelslasten

Gelet op de recente ontwikkelingen m.b.t. het SAW (CAO voor het waterschapspersoneel) kunnen de personeelslasten hoger komen te liggen dan waar we nu mee hebben gerekend. We houden rekening met een minimale stijging van de personeelslasten met 3% per jaar, buiten de autonome groei van de personeelsformatie.

Rente

Het verloop van het rente omslagpercentage is 2,5% in 2019, dalend naar 2,1% in 2022.

Investeringsraming

Periodiek wordt een analyse gemaakt van de voortgang van de voorbereiding en realisatie van voorgenomen projecten binnen de programma's. In deze perspectievennota is uitgegaan van de meest actuele investeringsraming, zoals die ook is opgenomen in de Bestuursrapportage 2018-1. In de nog op te stellen Begroting 2019 en Meerjarenraming 2019-2022 worden deze ramingen indien nodig in overeenstemming gebracht met de inzichten uit de Bestuursrapportage 2018-2.

Netto Investeringsraming WRIJ 2019-2022

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Programma Watersystemen	7,6	7,8	8,7	8,4	9,0
Programma Veiligheid	7,9	7,4	9,4	7,6	7,9
Programma Afvalwaterketen	11,7	13,6	12,2	13,4	12,6
Vaarwegen	1,0	0,4	0,6	0,6	0,6
Totaal Investeringsvolume	28,3	29,2	30,9	30,0	30,1

Ontwikkeling belastingeenheden

De verwachte ontwikkeling van de omvang van de belastingeenheden wordt hieronder weergegeven en is o.a. gebaseerd op inzichten vanuit de eigen organisatie en prognoses van het gemeenschappelijk belastingkantoor GBLT.

Zuiveringsbeheer

De prognoses voor de ontwikkeling van vervuilingseenheden (VE's) hebben in de komende planperiode een positief effect op de omvang van de opbrengsten. Hoofdzakelijk wordt dit veroorzaakt door een stijging in VE's vanwege geplande bedrijfsuitbreiding bij een grote industriële lozer. Daarnaast wordt er op grond van de conjunctuur – net als vorig jaar - een lichte stijging van de VE's bij bedrijven verwacht. De ontwikkeling bij woonruimten laat een licht stijgend beeld zien op basis van de verwachte bevolkingsopbouw in de komende jaren.

Watersysteembeheer

De prognose voor de ontwikkeling van de WOZ-waarde - gebaseerd op gegevens van de Waarderingskamer - is afwijkend van die uit de voorgaande PPN. Voor het jaar 2018 (met peildatum 1 januari 2017) blijkt de WOZ-waarde 3,3% hoger te liggen dan op peildatum 1 januari 2016, waarbij werd uitgegaan van een 1,7% stijging. Voor de komende jaren lijkt het prijspeil op de woningmarkt landelijk onverminderd sterk door te groeien. Deze ontwikkeling laat op regionaal niveau echter grote verschillen zien. Daarom wordt voor 2019-2022 uitgegaan van een jaarlijkse stijging met 3%.

Verder zijn de vervuilingseenheden met betrekking tot bronneringen (grondwater onttrekking) geactualiseerd in de huidige ramingen. Verwacht wordt dat deze in 2019, door infrastructurele werkzaamheden in ons werkgebied, zullen toenemen tot 8.500 VE's. Gelet op het incidentele karakter van dergelijke grote projecten gaan we in de jaren daarna voorsnog uit van 6.500 VE's.

Meerjarig financieel perspectief

Het meerjarig perspectief is opgesteld met als uitgangspunt de opgaven uit het waterbeheerplan, uit te voeren binnen de hiervoor aangegeven financiële kaders. De belastingopbrengsten worden, conform het in juli 2017 vastgestelde duurzaam financieel beleid (DFB), jaarlijks verhoogd met een gemiddelde tariefstijging van 3%. De doelstelling van het duurzaam financieel beleid is om op middellange termijn de schuldquote te verlagen naar 250% van de omvang van de begroting. Daarbij wordt uitgegaan van een jaarlijkse tariefstijging van 3% voor de zuiverings- en voor de watersysteemtaak.

De actualisatie van de raming van baten en lasten leidt tot een bijgesteld meerjarig financieel perspectief. Voor beide taken verwachten we een sluitende begroting. De verwachte positieve resultaten worden op grond van het DFB toegevoegd aan de bestemmingsreserve DFB. In dit perspectief is rekening gehouden met dividenduitkeringen van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB), die naar verwachting vanaf 2019 weer mogelijk zullen zijn. Op basis van de huidige inzichten is hierbij uitgegaan van € 4,0 mln. per jaar. Ook is dividend van Waterstromen BV ingerekend (jaarlijks € 0,3 mln.).

In onderstaande tabellen zijn de geactualiseerde baten en lasten samengevat. De tabellen laten ook de mate van kostendekkendheid zien en de ontwikkeling van de vrij inzetbare reserve en de bestemmingsreserve DFB in de komende jaren.

Financieel perspectief taak Zuiveringsbeheer

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Baten	46,4	51,0	53,8	55,6	57,5
Lasten	45,1	48,1	50,2	51,1	52,7
Resultaat voor bestemming	1,3	2,9	3,6	4,5	4,8
Toevoeging bestemmingsreserve DFB	1,3	2,9	3,6	4,5	4,8
Resultaat na bestemming DFB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostendekkendheid na bestemming DFB	100%	100%	100%	100%	100%
Stand vrij inzetbare reserve per 01-01	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Toevoeging/onttrekking reserve					
Stand vrij inzetbare reserve per 31-12	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Stand bestemmingsreserve DFB 31-12	1,9	4,8	8,4	12,9	17,7

Financieel perspectief taak Watersysteembeheer

bedragen in € mln.

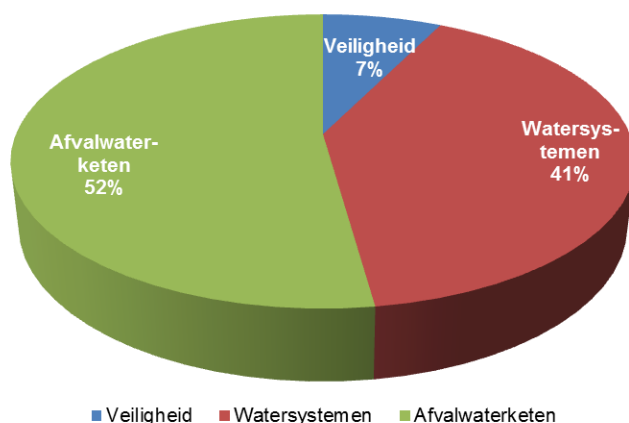
	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Baten	43,4	45,2	47,3	49,5	51,9
Lasten	43,2	44,1	45,4	46,8	48,3
Resultaat voor bestemming	0,2	1,1	1,8	2,8	3,7
Toevoeging bestemmingsreserve DFB	0,2	1,1	1,8	2,8	3,7
Resultaat na bestemming DFB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostendekkendheid na bestemming DFB	100%	100%	100%	100%	100%
Stand vrij inzetbare reserve per 01-01	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Toevoeging/onttrekking reserve					
Stand vrij inzetbare reserve per 31-12	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Stand bestemmingsreserve DFB 31-12	0,3	1,4	3,3	6,0	9,7

Netto lasten 2019 per programma

De lasten per programma zijn, na aftrek van subsidies, vergoedingen en/of andere bijdragen, ook als volgt weer te geven:

bedragen in € mln.

Programma	Raming 2019
Veiligheid	6,8
Watersystemen	37,3
Afvalwaterketen	48,2
Totaal	92,3

Ontwikkeling schuldpositie planperiode 2019-2022

Op basis van het DFB willen we op termijn onze schuldomvang afbouwen, waarvoor wij o.a. onze tariefontwikkeling, ons afschrijvingsbeleid en het te ontvangen dividend inzetten.

Voor de komende planperiode ontwikkelt de schuldpositie zich zoals in onderstaande tabel is aangegeven. In deze raming is de maatregel "HWBP in 5 jaar afschrijven" niet opgenomen.

Ontwikkeling schuldpositie

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Zuiveringsbeheer	205,1	205,9	203,7	201,6	197,6
Watersysteembeheer	181,5	187,2	194,5	198,2	201,4
Vaarwegen	0,4	0,2	0,1	0,1	0,0
Totaal	387,1	393,3	398,3	399,9	399,1

Als het HWBP in 5 jaar wordt afgeschreven, conform de wens van het algemeen bestuur, levert dit de volgende meerjarenraming op (zie hieronder), met als gevolg dat in 2022 de schuldomvang € 1,0 mln. minder is dan zonder deze maatregel.

Ontwikkeling schuldpositie met HWBP in 5 jaar

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Zuiveringsbeheer	205,1	205,9	203,7	201,6	197,6
Watersysteembeheer	181,5	187,0	194,1	197,6	200,5
Vaarwegen	0,4	0,2	0,1	0,1	0,0
Totaal	387,1	393,1	397,9	399,3	398,1

Een doorkijk voorbij de planperiode, voor 2026 en 2028, levert de volgende inschatting op, zie hieronder. De tabel toont een gestage daling van de schuldpositie van het waterschap.

Ontwikkeling schuldpositie en DFB 2019-2028

bedragen in € mln.

	Prognose 2018	Raming 2019	Raming 2022	Raming 2026	Raming 2028
Schuldpositie	387,1	393,1	397,9	399,3	398,1
Schuld in % van de begroting (schuldquote)	421%	399%	356%	275%	227%

Opmaat naar begroting en meerjarenraming

Met inachtneming van het geschetste meerjarig financieel perspectief zullen per taak de volgende lasten en volumes als uitgangspunt worden gehanteerd bij het opstellen van de Begroting 2019:

- netto lasten voor de taak Watersysteembeheer (programma's Watersystemen en Veiligheid): € 44,1 mln., bij een investeringsvolume van € 15,2 mln.
- netto lasten voor de taak Zuiveringsbeheer (programma Afvalwaterketen): € 48,2 mln., bij een investeringsvolume van € 13,6 mln.